

Loting en rechtvaardigheid: een filosofische analyse

Ingrid Robeyns

Erasmus Universiteit Rotterdam

Loting als allocatiemechanisme

- Loting verdeelt een '*goed*', d.w.z. een begerenswaardig iets (een positie, een studieplaats, een kostbaar orgaan, etc.)
- Andere allocatie-mechanismen: de markt, tradities, wachtlijsten, geweld, corruptie, nepotisme, iedereen van een bepaalde groep, iedereen met bepaalde eigenschappen, ...
- Beoordeling van loting kan (1) absoluut, of (2) comparatief.
- Beoordeling o.b.v waarden: rechtvaardigheid, efficiëntie, democratisch gehalte beslissing, etc.

Wanneer loting overwegen?

Wat kenmerkt de situatie waarin we loting kunnen overwegen als allocatiemechanisme?

- (1) Schaarste = vraag > aanbod.
- (2) Waardevolle goederen kunnen niet opgedeeld worden.
- (3) Het moet gaan om een situatie waarin allocatieve rechtvaardigheid een rol speelt, het goed wordt door A aan B gegeven.

Belang van 'de claim' (1/2)

In dergelijke situaties hebben de vragende partijen een 'claim'. De basis daarvan kan zijn:

1. Mate van behoefte, vb. medicatie die levensreddend dan wel enkel pijnverzachend is.
2. Merites/kwaliteiten, vb. hoogleraarsfuncties, onderzoeksgelden.
3. Bewezen diensten uit het verleden/reciprociteit, vb. Voorrang voor mensen die als orgaandonor zijn geregistreerd?

Belang van 'de claim' (2/2)

Zolang er onbetwistbare redenen zijn waarom iemand een sterkere claim heeft dan die van anderen, en we kunnen de claims betrouwbaar beoordelen, moeten we het goed toewijzen aan de persoon met de sterkste claim.

Probleem is natuurlijk dat er vaak niet 1 claim is die zonder enige discussie als sterker wordt beoordeeld (cfr. Amartya Sen's voorbeeld in zijn boek 'Het idee van rechtvaardigheid').

Rechtvaardige loting

Wat zijn situaties waarin loting gerechtvaardigd is?

(1) Situaties waarin er geen relevante criteria zijn.

Vb 1. op micro-niveau: alle situaties in ons dagelijkse leven waarbij we 'een muntje opgooien'.

Vb 2. loting voor toegang tot de basisschool.

(1) Epistemologische rechtvaardiging.

Epistemologische rechtvaardiging

Loting is gerechtvaardigd voor goederen die in principe volgens een ander criteria verdeeld zouden moeten worden, maar waar we op onze epistemologische grenzen stuiten: we kunnen als mens niet meer precies genoeg oordelen.

Deze rechtvaardiging voor loting is gebaseerd op de erkenning van de grenzen van ons rationele beoordelingsvermogen.

Epistemologische rechtvaardiging

Dit lijkt me echter een noodzakelijke erkenning, gegeven wat we weten uit de sociale en cognitieve psychologie over de beperkingen op ons beoordelingsvermogen.

Allerlei 'oneigenlijke' factoren die onze oordelen beïnvloeden, vb. Uiterlijk van mensen, geslacht, huidskleur, ...

Voorbeelden uit Implicit Bias literatuur, en uit de 'gut feelings' literatuur in morele psychologie.

Opmerkelijk: de grootte van de effecten!

Epistemologische rechtvaardiging

Dus: onze oordelen zijn niet perfect.

Daarom moeten we:

- (1) Rekening houden met deze biases in onze beoordelingen;
- (2) Niet denken dat onze oordelen perfect *kunnen* zijn.

Indien het onderscheidend vermogen om toe te wijzen van de andere allocatiecriteria te klein is, moeten we loten.

Voorbeeld: NWO-toekenningen

- Positief punten in de NWO-procedures die biases reduceren:
  - (1) Technisch voorzitter in commissies, die o.a. op zoek gaat naar 'onzakelijke' oordelen.
  - (2) Weerwoord van de aanvragers

Voorbeeld: NWO-toekenningen

Maar: wat doe je als je 2 subsidies weg te geven hebt, en na stemming hebben we de volgende scores, in aflopende volgorde:

- Kandidaat A: 9,5
- Kandidaat B: 7,85
- Kandidaat C: 7,83
- Kandidaat D: 7,82
- Kandidaat E: 7,3

Hebben kandidaat C en D niet een meer faire kans indien er onder B, C, en D geloot wordt?

Bijkomende factor, #1

- Rechtvaardigheid is meer dan alleen allocatieve rechtvaardigheid, maar ook bijvoorbeeld sociale rechtvaardigheid.
- Loting kan een rol spelen om historische onrechtvaardigheden rectificeren, vb. Intergenerationale transmissie van lage scholing zal zich vertalen in hun kansen om hun talenten optimaal te ontwikkelen tegen het moment dat een claim obv 'merites' gemaakt dient te worden. Als je boven een bepaalde grens loot heb je dat probleem niet.

Bijkomende factor, #2

- Rechtvaardigheid is niet de enige relevante waarde.
- Andere waarden: efficiëntie, democratie, legitimatie/draagvlak, totale hoeveelheid welvaart of kwaliteit van leven, mate waarin wensen in vervulling gaan (*desire-based accounts of well-being*), etc.
- Vb. motivatie/mate waarin iemand echt iets wil kan ook meespelen, zowel om efficiëntieredenen, maar ook omdat gemotiveerde mensen een beter team/groep kunnen vormen.